

3. Kultur i motvind? Kvener/ norskfinner om utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet

Soile Päivikki Hämmäläinen og Anita Salamonsen

Sammendrag Dette kapittelet tar for seg utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet, basert på kvalitative intervjuer med 25 personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn. Vi drøfter disse personenes erfaringer og synspunkter med hovedvekt på *kumulativ diskriminering* som teoretisk forståelsesramme. Kumulativ diskriminering innebærer at diskriminerings erfaringer kan hope seg opp og videreføres til nye generasjoner og samfunnsområder.

Nøkkelord kvener/norskfinner | fornorskning | kulturell identitet | kumulativ diskriminering | barn og unge | tiltak

Abstract In this chapter we explore challenges related to the development of a Kven/Norwegian-Finnish identity. We have interviewed 25 individuals with Kven/Norwegian-Finnish background and discuss their experiences and views, with *cumulative discrimination* as our main theoretical approach. The concept cumulative discrimination acknowledges experiences of discrimination as something that may cumulate and be transferred across generations and societal sectors.

Keywords Kven/Norwegian-Finns | Norwegianization | cultural identity | cumulative discrimination | children and young people | measures

INTRODUKSJON

Manglende kunnskap

Det fins svært lite forskning om barn, unge og voksne med kvensk/norskfinsk bakgrunn, noe både norske og svenske myndigheter har rettet fokus mot de siste årene (for eksempel Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023, og personlig

meddelelse, Folkhälsomyndigheten Sverige, 6.12.2022). Det ble i 2019 reist kritikk av denne manglende forskningen i nordnorske media og fora tilknyttet mandatet og arbeidet til «Kommissjonen for å granske fornorskningsspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner (Sannhets- og forsoningskommissjonen)». Det ble fra kvensk/norskfinsk hold referert til erfaringer om i alle sammenhenger å havne i skyggen av samene (Koivulehto, 2019), selv om begge gruppene har vært utsatt for den samme fornorskningsspolitikken og sammen med skogfinnene er definert som målgruppe for Sannhets- og forsoningskommissjonens arbeid (Sannhets- og forsoningskommissjonen, 2023).

Undersøkelsen dette bokkapittelet baserer seg på, er en del av prosjektet *UngKven – NuoriKvääni: Forskning om og med unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn*. Prosjektet ble etablert i 2020, og har som formål å bidra til og styrke det mangelfulle kunnskapsgrunnlaget om barn og unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn som påpekes både av gruppen selv og av myndighetene. For å kunne fylle denne målsettingen måtte vi først kartlegge hvilke temaer og erfaringer personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn i ulike aldersgrupper mente var særlig viktige å forske på for å belyse det å vokse opp med kvensk/norskfinsk bakgrunn i dag, og hvorfor. Vi anser brukermedvirkning gjennom hele forskningsprosessen som et grunnleggende prinsipp for å kunne belyse disse forskningsspørsmålene på en faglig og etisk forsvarlig måte. Det ble derfor etablert et viktig samarbeid med ungdomsorganisasjonen Kvääninuoret/Kvenungdommen som vi kommer tilbake til senere.

Forskning på erfaringer hos personer med samisk bakgrunn (Dankertsen, 2014; Hansen, 2015) kan ha noe overføringsverdi for personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn, men denne forskningen er likevel ikke dekkende. Det er mange grunner til dette, ikke minst den offisielle kategoriseringen og hierarkiseringen av ulike minoriteter i Norge. Samene har status som urfolk og har derfor sterkere rettsvern og betydelig mer statlig finansiering til ivaretagelse av sin kultur og sine interesser enn for eksempel nasjonale minoritetsgrupper som kvener/norskfinner (Midtbøen & Lidén, 2016; Niemi, 2017). Mulige årsaker til denne hierarkiseringen er en diskusjon utenfor dette bokkapittelets rammer. Noen av konsekvensene av hierarkiseringen viser seg imidlertid i datamaterialet som vi kommer tilbake til senere.

Temaer og teoretiske forståelsesrammer

Det innsamlede datamaterialet er rikt og komplekst, og vil resultere i flere vitenskapelige publikasjoner. Vi tar i dette bokkapittelet for oss temaet «utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet». Deltagerne snakket om utfordringer både på individuelt nivå og på samfunnsmessig, strukturelt nivå. Vi har valgt å diskutere deltagerens erfaringer og synspunkter om utfordringer på veien mot

en kvensk/norskfinsk identitet med *forkroppsliggjøring* (engelsk: *embodiment*) og *kumulativ diskriminering* som overordnede teoretiske forståelsesrammer.

FORKROPPSLIGGJØRING OG KULTURELL IDENTITET

Kulturell identitet er en del av en persons identitet, eller hens selvoppfatning relatert til nasjonalitet, etnisitet, religion, sosial klasse, generasjon, sted eller til en gruppe. Usborne (2014) argumenterer for at kulturell identitet er en dynamisk prosess der endringer skjer i forbindelse med ulike sosiale, kulturelle og historiske erfaringer. *Kultur* kan ha mange betydninger. Her bruker vi begrepet forstått som en betegnelse for måter mennesker gjør ting på, og som har visse fellestrekk innenfor en gruppe (Jenks, 2005). Samtidig er også kultur knyttet til materie ved at vi er kroppslige og virker i verden gjennom kroppen (Merleau-Ponty, 2012; Csordas, 1999). Ifølge antropologen Thomas J. Csordas (1999) kan kroppen betraktes både som en representasjon og som en måte å være i verden på. Csordas fokuserer på aktør, mening og handling, og argumenterer for at forkroppsliggjøring er det eksistensielle grunnlaget for kultur og selv. *Når vi omtaler forkroppsliggjøring handler det altså ikke om kroppen isolert sett, men om kroppen som fundament for kultur og erfaringer* (Csordas, 1999). Forkroppsliggjort kunnskap er i dette perspektivet kunnskap vi tar for gitt. Det er kunnskap som er så kjent for oss at vi ikke nødvendigvis er i stand til å forklare hvorfor vi vet at noe er slik vi vet at det er. Hverdagslige praktiske ting som tilpasning til miljømessige forhold er et eksempel på denne typen forkroppsliggjort kunnskap, som reproduseres i hverdagslig adferd og talemåter (Cruikshank, 2006). Erfaringene våre preges i kroppene våre og overføres til neste generasjon både direkte gjennom biologisk-genetiske prosesser, og gjennom ubevisst læring fra tidlig barndom (Dankertsen, 2014; Lehrner & Yehuda, 2018). Forrige generasjoners erfaringer lever i dette perspektivet videre i kroppene våre, og kan betraktes som *forkroppsliggjorte kulturelle uttrykk* (Csordas, 1999; Dankertsen, 2014; Huss, 2022; Yehuda & Lehrner, 2018).

KUMULATIV DISKRIMINERING

Kumulativ diskriminering vil si at diskrimineringserfaringer kan «gå i arv» og hope seg opp på tvers av generasjoner og samfunnsområder. Begrepet omhandler

[...] summen av handlinger, regler eller prosedyrer over et lengre tidsrom eller på tvers av arenaer, og hvordan denne summen påvirker ulike gruppers status i samfunnet, enkeltindividers forventninger om fremtidig diskriminering, og gruppers kollektive selvforståelse som en diskriminert minoritet. (Midtbøen & Lidén, 2016, s. 8)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) skriver i sin begrepsgjennomgang om begrepet kumulativ diskriminering at

Foreldres opplevelser med diskriminering og overgrep kan redusere mulighetene og livsvilkårene til barna, selv uten at barna opplever direkte diskriminering. Erfaringene med diskriminering kan være en viktig del av gruppeidentitet og gruppebevissthet, og kan overføres til nye generasjoner. Et eksempel på dette kan være samers og flere nasjonale minoriteters historiske erfaring med statlig diskriminering og overgrep. (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023a)

Diskrimineringserfaringer kan altså i dette perspektivet også ramme personer som ikke nødvendigvis selv er utsatt for direkte diskriminering, men som er etterkomere av personer som har vært utsatt for diskriminering i form av for eksempel fornorskingsprosesser. Mens diskrimineringsforskning hittil gjerne har fokusert på et samfunnsområde av gangen, gir et forskningsfokus på kumulativ diskriminering også kunnskap om den samlede diskrimineringen en person eller en gruppe kan oppleve i et samfunn, på tvers av samfunnsområder og generasjoner (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023a).

En begrunnelse for vårt valg av kumulativ diskriminering som teoretisk forståelsesramme når vi studerer erfaringene og synspunktene til personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn, er at norske myndigheter etterlyser forskning med dette perspektivet for unge med minoritetsbakgrunn (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023b). Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport etter fem års arbeid med kartlegging av norske myndigheters fornorskingspolitikk overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner påpeker også betydningen av overføring av diskrimineringserfaringer på tvers av generasjoner og samfunnsområder (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023).

Vår viktigste begrunnelse for å anvende dette perspektivet er likevel analysen av datamaterialet, der deltagerne i intervjuene, slik det vil fremkomme senere, nettopp beskriver fornorskings- og diskrimineringserfaringer på tvers av generasjoner, og på tvers av arenaer som for eksempel hjemmet, skole, arbeidsliv og helsetjenester. Vårt valg av kumulativ diskriminering som en teoretisk forståelsesramme er i denne sammenhengen altså sterkest begrunnet i en induktiv tilnærming, der teori velges basert på datamaterialets innhold. I intervjumaterialet finner vi en rekke ulike eksempler på kumulativ diskriminering som vi fortolker som en langvarig samfunnsmessig motvind mot retten til å bevare og utvikle egen kultur og identitet som er nedfelt for kvener/norskfinner som nasjonal minoritet både i nasjonal og internasjonal lovgivning. Vi ser på måter denne motvinden beskrives blant personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn i dag i form av diskriminerende

samfunnsstrukturer som begrenser kvener/norskfinners muligheter til kulturell utvikling og utfoldelse, både som individer og som gruppe. Basert på vår egen og andres forskning foreslår vi avslutningsvis tiltak for at motvinden, eller utfordringene, mange opplever på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet, kan snues til en frisk medvind.

KVENER/NORSKFINNER, FORNORSKNING OG BEGREPSBRUK

I den nordnorske befolkningen finner vi flere etnisiteter og kulturer representert. Mennesker har alltid vært i kontakt med hverandre over dagens landegrensar, via for eksempel handel og reinflytting. Kunnskap og kulturelle trekk har blitt utvekslet, og det har blitt stiftet familier på tvers av etniske og kulturelle grenser (Dankertsen, Pettersen & Otterlei, 2021; Pietikäinen, Huss, Laihiala-Kankainen, Aikio-Puoskari & Lane, 2010). Nordkalotten var opprinnelig et stort grenseløst område. Befestning av nåværende statlige grenser ble fulgt opp med homogenisering av nasjonal kultur i de land som delte området mellom seg. I Norge går dette under betegnelsen «fornorskning» (Minde, 2003). Begrepet «fornorskningsspolitikk» henviser til offentlig statlig politikk fra midten av 1800-tallet og 100–150 år fremover, med et uttalt mål å omgjøre det daværende flerkulturelle Norge til en énkulturell nasjonalstat (Minde, 2003; Niemi, 2017). Fornorskningsspolitikken og tiltak knyttet til den kan karakteriseres som en historisk statlig kollektiv diskriminering av minoriteter (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022; Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023). Fornorskningen har vært langvarig og effektiv. Flere av Norges gamle minoritetsspråk regnes i dag som enten utryddet eller sterkt utrydningstruet, og det generelle kunnskapsnivået i befolkningen om minoritetsgrupper som kvener/norskfinner er svært lavt (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022). Fornorskningstiltak var rettet mot innbyggere som hadde andre morsmål eller hjemmespråk enn norsk, som for eksempel kvener/norskfinner. Tiltakene innebar enspråklig norsk undervisning i skoler uavhengig av elevenes norskferdigheter, bruk av til dels voldelige metoder, og internatskoler hvor elever levde adskilt fra sitt hjemmemiljø og dets kulturelle læring og påvirkning. Internatskoler sikret bruk av norsk språk også i fritiden (Minde, 2003; Niemi, 2017; Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023). I tillegg sørget jordsalgsloven av 1902 for at kun personer som behersket muntlig og skriftlig norsk og utelukkende brukte norsk i sitt dagligliv, fikk eie jord (Jernsletten, 1986; Lane, 2010; Pietikäinen et al., 2010). Jordsalgslovens språkklausul ble ikke endret før i 1965 (Jernsletten, 1986; Lane, 2010; Pietikäinen et al., 2010).

Enkeltmennesker i gruppen kvener/norskfinner kan ha forskjellige bakgrunner. Noen kjenner til at deres forfedre kom til nåværende Nord-Norge fra Finland, noen vet at deres forfedre kom fra Nord-Sverige, mens andre igjen vet at deres forfedre alltid har bodd på norsk side av dagens landegrenser. Derfor kan det være problematisk å omtale gruppen som for eksempel etterkommere av finske/svenske/russiske innvandrere (Hyltenstam & Salö, 2022; Varangermuseum, n.d.), siden mange kvener/norskfinner ikke er etterkommere av finske eller andre innvandrere, mens andre kvener/norskfinner er det. Derfor er begrepet kven heller ikke dekkende for mange som tilhører minoriteten med kvensk/norskfinsk bakgrunn, siden en del identifiserer seg som finske selv om det kan være flere generasjoner siden deres forfedre kom fra det nåværende Finland. Språket varierer og heter finsk i Finland, kvensk eller finsk i Norge, og meänkieli eller tornedalsfinsk i Sverige (Huss, 2022; Hyltenstam & Salö, 2022). Kvener/norskfinner har siden 1999 hatt status som én av de til sammen fem nasjonale minoritetene i Norge. Kvensk ble offisielt anerkjent som eget språk i 2005 (Niemi, 2017). Disse tiltakene skal i prinsippet gi kvener/norskfinner en lovfestet beskyttelse mot diskriminering. Tiltakene skal sammen med dagens språklov bidra til at kvener/norskfinner kan verne og fremme sin etniske, språklige og kulturelle identitet (Regjeringen, 2020; Språkloven, 2022). Det offisielle navnet på den nasjonale minoriteten er kvener/norskfinner, fordi det av ovennevnte grunner ikke er enighet innenfor gruppen om hva de bør kalles for. Den offisielle benevnelsen kvener/norskfinner gjenspeiler disse diskusjonene. Derfor velger vi å bruke det offisielle navnet kvener/norskfinner når vi skriver, men vi bruker deltagerens benevnelser der vi siterer fra intervjuene.

UNDERSØKELSEN

Undersøkelsen dette bokkapittelet baserer seg på er en studie av hvilke temaer og erfaringer personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn i ulike aldersgrupper mener er særlig viktige å forske på for å belyse det å vokse opp med kvensk/norskfinsk bakgrunn i dag, og hvorfor. Det overordnede målet med undersøkelsen var å bidra til å møte behovet for mer kunnskap om barn og unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn som uttrykkes både av kvener/norskfinner selv, og på myndighetsnivå. Da prosjektet UngKven – NuoriKvääni ble etablert våren 2020, var Kvääninuoret/Kvenungdommen den eneste ungdomsorganisasjonen for unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn. For å sikre brukermedvirkning i forskningen, ble det inngått et samarbeid der Kvääninuoret/Kvenungdommen deltok med sin leder i oppstart av prosjektet. Tidligere og daværende leder av moderorganisasjonen Ruijan Kvääniliitto/Norske kveners forbund deltok også i det første prosjektmøtet. Kvääninuoret/Kvenungdommen har deretter i gjennomføringen av

prosjektet vært representert med et medlem rekruttert av styret i organisasjonen, som har vært ansatt i prosjektet som medforsker. Medforskeren har vært involvert i planlegging, utvikling av prosjektinformasjon og intervjuguide, gjennomføring av dataanalyser, vitenskapelig publisering, formidling og skriving av søknader om nye forskningsmidler.

En kvalitativ intervjustudie med 25 personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn ble gjennomført av førsteforfatter Soile Hämäläinen i 2020 og 2021. Kvalitative dybdeintervjuer med en intervjuguide som inneholdt åpne spørsmål og oppfølgings spørsmål ble valgt som forskningsmetode. Vi valgte denne metodiske tilnærmingen for best mulig å kunne belyse utforskede og komplekse spørsmål om erfaringer, handlinger og meninger fra et brukerperspektiv (Tjora, 2021). Forskeren som gjennomførte intervjuene snakker finsk og norsk flytende, i tillegg til at hun behersker noe kvensk og nordsamisk. Deltagerne kunne dermed veksle mellom språk dersom de ønsket dette.

Deltagere i prosjektet ble rekruttert uavhengig av eventuell organisasjonstilhørighet og med bred aldersspredning. Begrunnelsen for aldersspredningen var at man ofte tenker annerledes i ettertid om hva man kunne ha hatt behov for tidligere i livet. Derfor kan synspunkter fra mennesker som ikke lenger regnes som unge, være verdifulle sammenholdt med synspunkter fra de unge. De fleste deltagerne ble rekruttert via Kvääninuoret/Kvenungdommen og via «snowballing» – at en deltager foreslår andre relevante deltagere. Deltagerne var i alderen 25 til 75 år. De fleste var kvinner og bodde i Nord-Norge. I presentasjonen av sitater har vi valgt å oppgi alder gruppet i kategoriene 20–30 år, 31–40 år, 41–50 år og 51–60 år av personvern hensyn.

Vi har analysert materialet ved hjelp av kvalitativ temabasert innholdsanalyse (Hsieh & Shannon, 2005). Dette kapitlet er ikke en fullstendig rapportering av hele analysen, men konsentrerer seg om temaet «utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet» som fremkom som ett sentralt tema i materialet med hensyn til hva deltagerne mente at det var viktig å forske mer på, og hvorfor. Når deltagerne begrunnet hvorfor temaet var viktig, fortalte de både om egne personlige erfaringer og erfaringer de kjente til fra andre personer eller fordi de tilhører gruppen kvener/norskfinner. Vi som er forfattere av dette bokkapitlet, har i denne kvalitative analysen gjort valg og tolkninger som er våre, og som kunne ha vært gjort annerledes av andre forskere. Dette gjelder for eksempel valg av teoretiske perspektiver.

Prosjektet ble meldt til Norsk senter for forskningsdata, prosjektnummer 561884. Det ble gjort lydopptak av intervjuene, som deretter ble transkribert og anonymisert, før lydfilene ble slettet. Vi visste på forhånd om gjennomsliktigheten i det relativt lille kvenske/norskfinske miljøet. Konsekvensen er at personer kanskje kan kjennes igjen bare ut fra måten de ordlegger seg på. Dette stiller ekstra krav

til forskerne når det gjelder sikring av anonymitet når resultater presenteres og deltagere siteres, noe vi har tatt hensyn til.

RESULTATER: UTFORDRINGER PÅ VEIEN MOT EN KVENSKE/NORSKFINSK IDENTITET

Alle deltagerne delte sine erfaringer med hva kvensk/norskfinsk identitet betyr for dem, og hvordan den kvenske/norskfinske bakgrunnen har utspilt og utspiller seg i deres hverdagsliv både som individer, og som medlemmer i en familie, en slekt, en minoritetsgruppe og i et samfunn. Utfordringer knyttet til identitetsspørsmål var forbundet med *en kulturarv i form av fornorskningserfaringer som hadde resultert i tap av språk og tap av et udefinerbart «noe» som flere deltagere knyttet til kulturell identitet. Utfordringer knyttet til identitetsspørsmål handlet også om fortieelse av deler av familiehistorien og det å plutselig skulle forholde seg til en flerkulturalitet deltagere ofte var voksne før de visste om.* I avsnittene under belyser vi gjennom deltagerens utsagn og vår fortolkning av det vi ser på som ulike former for utfordringer mot en kvensk/norskfinsk identitet. Datamaterialet og problemstillingene i det er komplekse, noe som illustreres av at leseren i flere av sitatene vi presenterer vil se at deltageren snakker om flere temaer som et sammenvevd hele, som vi for leservennlighetens skyld har valgt å belyse i ulike avsnitt i vår gjennomgang av resultater. Når vi senere i kapittelet diskuterer de ulike utfordringene ser vi dem ofte i sammenheng, blant annet ved hjelp av de teoretiske begrepene vi har valgt å bruke i vår fortolkning.

«Følelsen av å være fratatt noe»: tap av kulturarv

En følelse av å være fratatt noe gikk igjen hos deltagere i undersøkelsen. Dette «noe» var knyttet til «kulturen min», «kulturarven min», «språket som jeg kunne ha snakket», «dypere kontakt med besteforeldre», «dypere kontakt med røttene», «familiehistorien», «tradisjonene». Dette «noe» kunne også være mer udefinerbart, bare noe som manglet:

Det er vanskelig å sette fingeren på det, men det er mye som mangler, mye som har blitt borte. Jeg har jo vokst opp med noen kvenske tradisjoner uten å vite at de var kvenske. Jeg vet liksom ikke det engang. (deltager A, 20–30 år)

Først og fremst føler jeg at jeg har mistet noe i forhold til språk ... en del av den identiteten ... og mye av det hva som er kvensk vet vi ikke ... det er et

savn også ... Man sitter liksom på mye sånne følelser av å ha gått glipp av noe. (deltager A, 31–40 år)

Jeg har en følelse av at jeg ikke kjente min bestemor på ordentlig, hun hadde på en måte en hemmelig identitet som jeg ikke visste om. Jeg har så mange spørsmål som jeg føler at jeg aldri kommer til å få svar på. (deltager B, 31–40 år)

Vi ser disse sitatene som beskrivende for viktigheten av å ha en form for kontakt med sine slektsrøtter og sin kulturarv. Fortielsen om slekten og dens kvenske/norskfinske kulturarv har ført til et brudd i en slik kontakt og etterlater seg en følelse av tap. Vi ser dette tapet som én utfordring på veien til en kvensk/norskfinsk kulturell identitet.

«Det er trist at så lite er ført videre»: følelser knyttet til tap av kulturarv og tap av «hjertespråket»

Følgende sitater viser hvordan følelsen av å ha blitt fratatt noe var opphav til mange følelser hos deltagerne, som sorg, skam, frustrasjon, sårbarhet og sinne:

Det er veldig mye følelser og veldig mye sårbarhet eller aggresjon ... eller frustrasjon. (deltager A, 20–30 år)

De [voksne som ikke lærer barna sitt språk, forfatternes tilføyelse] frarøver barna en arv. Det gjør meg veldig sint å ha blitt frarøvet denne arven ... Det ble sagt om kvener at de «vasket ut kjærligheten». Det ble sagt i et tv-program. Jeg frøs til da jeg hørte det. Det andre som de sa var det å være betydningsløs. Det har jeg også følt helt siden jeg var barn. Er det dette som er den kvenske arven? Det kan være mye skam forbundet med det. (deltager A, 41–50 år)

Frustrasjon og sorg var følelser som gikk igjen hos deltagere. Sorgen over å ikke ha fått vite om sitt opphav, sine røtter og sin kulturelle arv tidligere, og å ikke lenger ha mulighet til å snakke med besteforeldre og spørre dem om ting. Å lære seg språket ble beskrevet som krevende og vanskelig:

Den generasjonen av kvener/norskfinner som er unge voksne i dag kan ikke språket, eller er usikre om de kan det godt nok, er ikke vant til å snakke på det språket, i alle fall ikke til et barn ... de har ikke ordbok eller andre hjelpemidler, i beste fall er det bare besteforeldre som snakker språket ... Vanskelig å være den eneste som snakker et minoritetsspråk til sitt barn, trenger et språkmiljø. (deltager A, 41–50 år)

Det har vært en stor sorg for mamma at hun ikke lærte språket og kunne føre det videre til sine barn. Det er trist at så lite er ført videre i neste generasjon (deltager A, 20–30 år)

Man er sårbar i miljøet uten språk ... språkopplæring krever veldig mye ... uten språk må man alltid forsvare sin egen kvenske identitet. (deltager B, 20–30 år)

Det er i barnebarnleddet av følelsen av tap [av språk, forfatterens tilføyelse] er sterkest, de får de sterkeste reaksjonene. (deltager C, 31–40 år)

Språket ansees altså å være en viktig del av den kulturelle identiteten. Uten språkkunnskap er man sårbar. Brudd i språkoverføringen eller brudd i kontakten med slektens arvespråk oppleves som trist, og språkoverføringsarbeidet uten et miljø som vanskelig. Derfor ser vi språktap som en sentral utfordring på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet. Denne utfordringen oppleves og formidles av individer, men har sine bakenforliggende årsaker i strukturelle og samfunnsmessige forhold som vi kommer tilbake til i diskusjonen senere.

I tillegg til følelser knyttet til opplevelsen av språktap har noen av deltagerne stilt spørsmål om hvilke langsiktige konsekvenser det å opptre under en «lånt» identitet kan ha. Dette kommer til uttrykk blant annet når en deltager spør seg selv og intervjueren om hva det gjør med deg som person at du hermer etter en annen identitet enn den som faktisk er deg:

Hva gjør navne- og språkskiftet med familiekulturer og kvenske kulturer ... å oppdra barna på fremmed språk, hva har det gjort med familier at foreldre ikke har snakket morsmålet sitt til egne barn? ... kanskje kaldere, kjøligere tone? (deltager A, 20–30 år)

... hvis du må herme etter andre sin identitet når du oppdrar barn liksom ... hvor påtatt er identiteten til folk egentlig ... (deltager B, 41–50 år)

Barnet merker at mor endrer seg når hun snakker ulike språk. (deltager B, 51–60 år)

Disse refleksjonene og spørsmålene kan betegne situasjonen i fornorskningstiden for en del kvener/norskfinner, som på grunn av omstendighetene så det som nødvendig å holde sin kvenske/norskfinske bakgrunn skjult ved å bytte ikke bare språket man snakket, men også bytte navn. Deltagere som fortalte om slike

ting, stilte videre spørsmål ved hva det gjør med dine barn hvis du som forelder oppdrar dem med en slik «lånt» identitet. Én deltager uttrykte dette slik: «Altså, hvem er du hvis du har byttet ut ditt eget språk og ditt eget navn?» (deltager C, 20–30 år).

«Fornorskningen har vært veldig vellykket i å sette familier og folk generelt opp mot hverandre»: tap av familiens kulturelle identitet(er)

I innledningen til dette kapittelet ble den historiske nordnorske flerkulturaliteten skissert i korte trekk. Noe av denne historien og hvilke utfordringer den kan representere i kvensk/norskfinsk identitetsarbeid i dag kommer godt frem i de følgende sitatene:

Vi var en flerkulturell familie. Min oldemor kunne bare samisk. Mine forfedre som kom i 1850 ble registrert som kvener. Fornorskningen har nok gjort sitt. Jeg har fire søsken og ikke alle har omfavnet vår familiebakgrunn. Min far anerkjenner ikke det samiske på noen måte og kan ikke forestille seg hvordan det kan ha noe med stolthet å gjøre. «Hvorfor har oldefar en kofte på bryllupsbildet? – Å, det er sikkert bare noe han har lånt ...». Det er annerledes med min generasjon, vi har ikke vært direkte berørt av fornorskningen så vi kan anerkjenne at vi er flerkulturelle. Men den miksen er ikke uproblematisk. Er det ok å flagge den miksen? Minoritetene er jo hierarkisert i Norge, også økonomisk. Må man da fremheve den ene minoritetsidentiteten over den andre? Hvordan modnes en identitet? Hvorfor er det så vanskelig for noen? (Deltager D, 31–40 år)

Deltageren stiller reflekterende spørsmål om flerkulturalitet og identitet i sitatet over. Sitatet under fra en annen deltager viser en annen side ved denne typen flerkulturell identitet som mange mennesker på Nordkalotten har:

... det er ikke bare lett, og det er noe med at ... halve meg er samisk og halve meg er kvensk. Det er veldig mange som er sånn som meg, fra det området som jeg kommer fra ... Det er store familier, og jeg vet at det i mange søskenflokker har blitt vanskelig det her med etnisitet ... jeg tror at når det er snakk om etnisitet så blir det fort ... store problemer ut av det fordi det går så på det som er inni deg og du må ta stilling til hva du er ... en utfordring tror jeg kan være at folk ikke klarer å være nyanserte i forhold fordi at det er ... for mange er det mye bitterhet. (deltager A, 51–60 år)

Denne deltageren beskriver hvordan identitets spørsmål også kan virke konflikt-skapende og opprivende innenfor familier. Dette ser vi som ytterligere en utfordring på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet.

«Jeg passer meg når jeg snakker med dem som er eldre»:
generasjoner, kulturell identitet og fortieelse

En identitets- og kulturstyrkende tilknytning mellom generasjoner kunne ifølge flere av deltagerne ha brakt fordeler både for de eldre og de yngre. Deltageren som siteres under mener at det å ha «røtter», altså å vite om sitt opphav, er et behov i dagens samfunn som hen ser i sammenheng med en stadig mer globalisert verden:

Det er en grunn til at besteforeldregenerasjonen ble stille om det kvenske. Jeg håper at Sannhets- og forsoningskommisjonen avdekker det. Den prosessen er viktig, og det kunne også gjøre at de unge kunne settes i stand til å etablere en kommunikasjon i familiene sine om disse tingene. De trenger jo disse røttene. Det er viktig i dag i en globalisert verden. For de eldste ville kontakten med de unge være bra fordi de ville føle at deres kultur og bakgrunn er relevant. De unge kunne få en berikelse i sin identitet. (deltager E, 31–40 år)

Kvensk/norskfinsk identitetssøken kan imidlertid oppleves som konfliktfull innad i familier, og mange av deltagerne uttrykte en form for generasjonskonflikt relatert til å revitalisere sin kulturelle identitet som kvensk/norskfinsk. En deltager sa for eksempel at:

Mange unge kan være redde for å kalle seg kvener fordi de vil ikke ta den her kvensk-finske diskusjonen med sine besteforeldre eller støte dem. (deltager E, 31–40 år)

Mange av deltagerne opplevde å være alene om å være «kven/norskfinne» i familien eller i søskenflokket:

Det er mange unge som sier foreldre eller besteforeldre er kvenske, men som oppfatter ikke seg selv som det. Jeg er den eneste i min familie som har blitt veldig engasjert. (deltager F, 31–40 år)

Flere deltagerne uttrykte at det var vanskelig å få vite i voksen alder at du er noe annet enn du alltid har trodd:

... jeg visste ingenting om kvener under oppveksten, hadde aldri hørt om dem. Oldemora mi har sannsynligvis snakket kvensk, men ikke sagt det til sine barn. Det har tatt litt tid å begynne å kalle meg for kvensk. (deltager F, 31–40 år)

For mange er det greit å si at man kommer fra en familie med kvensk og finsk innvandringshistorie, men ikke noe ut over det. Det kan ligge en ganske omfattende prosess i å kalle seg for kvensk ungdom. (deltager E, 31–40 år)

Mange deltagere stilte spørsmålet om hvorvidt den egentlige kulturarven de hadde fått overlevert var skammen, fortielsen og usynliggjøringen:

For 15–20 år siden var det jo også konfliktfullt det her med revitalisering av den sjøsamiske kulturen, mange som ikke ville vite av det, og hadde en forakt for sin egen hjemmekultur. Mange kvener er der fortsatt. (deltager E, 31–40 år)

Grunnen til at jeg fikk vite om min bakgrunn er fordi jeg fikk en sjøsamisk lærer på videregående. Da jeg fikk lære om historien til fornorskningen skjønte jeg at det er jo faktisk min bakgrunn også. (deltager A, 31–40 år)

Disse sitatene fra yngre deltagere som i dag har valgt å definere seg som kvener sier noe om graden av fortielse og usynliggjøring av det kvenske/norskfinske i noen familier. Samlet viser sitatene over, slik vi tolker dem, hvor følsomme spørsmål og temaer rundt kulturell identitet kan være, også når det gjelder eventuelle endringer i den. Sitatene viser at både egne konfliktfylte følelser og vanskelige erfaringer med familiekonflikter og generasjonskonflikter rundt identitetsspørsmål kan representere store utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet. Hvis man har vokst opp og levd en stund med en selvfølgelig tilhørighet til majoritetsbefolkningen og en norsk kulturell identitet, kan det ta tid å endre på det, hvis det i det hele tatt oppleves som relevant.

DISKUSJON: UTFORDRINGER PÅ VEIEN MOT EN KVENSKE/NORSKFINSK IDENTITET

Hovedutfordringen for mange er språktap

Språktap er et hovedtema hos deltagerne når de snakker om følelsen av å være fratatt en viktig del av sin kulturarv. Dette viser at språk ikke er «bare språk», forstått som et kodesystem med formål å kunne kommunisere med andre mennesker. Ifølge Huss (2022) representerer hvert språk et bilde av verden. Halonen, Ihalainen

og Saarinen (2015) omtaler språk som en «mental hud». Språk kan altså forstås som intimt forbundet med menneskets plass i verden og hele den menneskelige perseptuelle prosessen som innebærer sansning, begrepsdannelse og uttrykk, hvor følelser og kropp er sammenvevd (Csordas, 1999). Språk kan dermed sies å være en eksistensiell del av mennesket.

Lane (2011, 2023) beskriver erfaringer mennesker med flerkulturell bakgrunn har formidlet om språk som ble snakket i familier i Øst-Finnmark. Hun understreker viktigheten av å forstå de emosjonelle aspektene som knyttes til språk. Dankertsen (2014) beskriver fra samisk kultur hvor vanskelig språkspørsmål og språktap kan oppleves. Huss (2022) skriver om språktapets konsekvenser i nordisk sammenheng, og Sevinc og Bachus (2019) om arvespråkangst (*heritage language anxiety*). Alle de nevnte beskriver følelsesmessige konsekvenser av tapet av det som har vært familiens eller slektens tidligere språk, og som ikke har blitt overført videre til neste generasjon. Noen beskriver også språksperre. Språksperre kan ta ulike former, for eksempel vanskeligheter med å lære nettopp det språket som man har et sterkt emosjonelt forhold til, eller det språket som vi «burde» kunne eller skulle ønsket å kunne. Språksperre kompliserer selvfølgelig revitalisering av nettopp språk som oppleves viktig for kulturell identitet. Eksempler på det er kvensk og en form for finsk som har blitt snakket i de norskfinske slekter før fornorskningen satte en stopper for slike hjemmespråk (Dankertsen, 2014; Huss, 2022; Lane, 2023). Det som mange i dag opplever som språksperre kan være en forkroppsliggjort konsekvens av tidligere generasjoners diskrimineringserfaringer i forbindelse med fornorskning. Det som var direkte eller indirekte forbudt under fornorskningen, kan ha blitt internalisert hos enkeltindivider i neste generasjon (Dankertsen, 2014; Huss, 2022). Fenomenet kjennes i internasjonal forskningslitteratur blant grupper utsatt for historisk kollektiv diskriminering, og kan være ett eksempel på kumulativ diskriminering (Drexler, 2020; Midtbøen & Lidén, 2016). I mange av deltagernes sitater foran ser vi at sorgen og frustrasjonen over et tapt språk kommer tydelig frem. Samtidig oppleves det å lære seg det tapte arvespråket som krevende og vanskelig på grunn av blant annet manglende språkmiljø og manglende hjelpemidler. Det sistnevnte er aspekter i språktap og -revitalisering på samfunnsnivå.

En eller flere kulturelle identiteter?

I innledningen til dette kapitlet ble den historiske nordnorske flerkulturaliteten skissert i korte trekk. Nord-Norge er en del av Nordkalotten som tidligere var et stort og grenseløst område hvor menneskene samhandlet om utveksling av goder. Det er også kvenenes/norskfinnenes historiske hjemmeområde, som altså

ikke begrenser seg til det som i dag kalles Finland, men inkluderer områder også i Sverige og Norge. På Nordkalotten ble det snakket flere språk – nordsamisk, skoltesamisk, enaresamisk, lulesamisk, tornedalsfinsk, kvensk, finsk, svensk, norsk, karelsk og russisk. Kulturelle grenser var ikke skarpe og tydelige. Dagens kulturelle skillelinjer er resultater av nasjonalstatenes kulturelle homogeniseringspolitikk, som fornorskning i Norge og forsvensking i Sverige.

I tiden etter den offisielle fornorskningen påpeker mange forfattere at minoriteter har blitt hierarkisert som en del av den offentlige statlige minoritetspolitikken (Midtbøen & Lidén, 2016; Niemi, 2017). I praksis har hierarkiseringen ført til ulike økonomiske handlingsrom for ulike minoriteter, siden offentlige midler bevilges ut fra hvilken minoritetskategori man tilhører. Dermed er noen minoritetsidentiteter blitt viktigere eller mer verdifulle enn andre, demonstrert gjennom for eksempel størrelsen på offentlige midler som stilles til rådighet (Midtbøen & Lidén, 2016; Niemi, 2017). Konsekvensene av denne politikken for den enkelte kan være at man føler at man må velge én av familiens sammenblandede identiteter. I samme søskenflokk kan man dermed finne for eksempel noen som definerer seg som «bare» samisk, noen som definerer seg som «bare» kvensk/norskfinsk og noen som definerer seg som «bare» norsk. Slike identitetsvalg kan virke konfliktskapende og opprivende. Etnisitet er en del av vår identitet, og det er følsomt fordi det «går så på det som er inni deg», slik en deltager uttrykte det (s. 92). Identitet handler altså om *det vi er inni*, inkludert etnisitet, i tillegg til tidligere nevnte kulturelle kjennetegn slik som språk. I fornorskningstiden ble kulturelle kjennetegn som ikke ble regnet som norske forsøkt utslettet. I tiden etter denne perioden når det fra myndighetenes side gjøres forsøk på å rette opp konsekvenser av fornorskningens urettferdige politikk, blir ulike minoriteter ulikt verdsatt økonomisk. I Nord-Norge, hvor flere minoriteter i generasjoner har levd sammen og blitt vedt sammen, har en slik ulik verdsetting av ulike minoriteter resultert i konflikter i familier og lokalsamfunn. Det kan dermed være utfordrende for den enkelte å velge en identitet med en tilknytning til bare én kultur.

Kulturell identitet, generasjonskonflikt og konsekvenser

I dag søker mange med kvensk/norskfinsk bakgrunn tilbake til sine opprinnelige kulturelle identitet(er), eller «røtter». Ut fra det noen av deltagerne formidler, kan kvensk/norskfinsk identitetssøken oppleves som en form for generasjonskonflikt relatert til revitalisering av kulturell identitet som kvensk/norskfinsk. Foreldre og besteforeldre har i sin tid kanskje lagt mye energi ned i å skjule familiens kvenske/norskfinske bakgrunn for å unngå de negative konsekvensene en slik kulturell identitet eventuelt kunne forårsake (Huss, 2022; Lane, 2010). Hvordan er det

da for dem at dagens unge går høyløst ut og snakker om sin kvenske/norskfinske «arv»? Deltagernes fortellinger om at de passer seg når de snakker med beste-foreldre kan peke i retning av indre konflikter hos de unge i identitetsarbeidet (Huss, 2022; Lane, 2023).

Sitatene fra yngre deltagere som i dag velger å definere seg som kvener, sier noe om graden av fortielse og usynliggjøring av det kvenske/norskfinske i noen familier. Noen av de unge har hørt om fornorskningen først på videregående skole, selv om de har bodd i et kvensk/norskfinsk «kjerneområde». Det sier selv-sagt også noe om skolens interesse for denne nasjonale minoriteten at kvenske/norskfinske elever hører om en så vesentlig del av sitt folks historie først på videregående skole, selv i et kvensk/norskfinsk kjerneområde. Skammen, og den tidligere nevnte følelsen av å være betydningsløs, er følelser noen deltagere formidlet å ha kjent på uten helt å forstå hvorfor. Dette skriver Dankertsen (2014) om også i samisk kontekst. Følelser som skam og betydningsløshet kan ha både ytre og indre årsaker. Fornorskningstidens begrensninger av kvenske/norskfinske kulturelle uttrykk i skolen, for eksempel språk, kan ha blitt internalisert i form av følelser av skam over egen kultur (Drexler, 2020; Huss, 2022). I vår fortolkning kan dette være et eksempel på *forkroppsliggjøring* av de nevnte følelsene slik at det blir en form for ubevisst, automatisert viten som reproduseres og videreføres i dagliglivets holdninger og handlinger (Cruikshank, 2006; Csordas, 1999). Fortielse kan da bli en mestringsstrategi for det man skammer seg over, noe Dankertsen også nevner i samisk kontekst (Dankertsen, 2014). Dette er et eksempel på en indre årsak. En ytre årsak kan eksemplifiseres med måten den kvenske/norskfinske minoriteten har blitt fortiet og usynliggjort på i tiårene etter at den offisielle fornorskningen var avsluttet, i form av utelatelsen av denne minoritetens eksistens i det norske samfunnet i den norske skolens grunnopplæring (Skjåvik, 2019). Et resultat av denne offentlige fortielsen vises i undersøkelsen publisert av Norges institusjon for menneskerettigheter i 2022. Av et representativt utvalg av befolkningen oppga tre av fire å vite lite eller ingenting om kvener/norskfiner (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022). Slik offentlig fortielse kan etter vårt syn karakteriseres som en stadig pågående «uoffisiell» fornorskningsspolitikk, selv om den kanskje ikke er tilsiktet.

Kumulativ diskriminering erfares på mange ulike måter av dagens unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn, noe sitater fra deltagere foran i teksten er eksempler på. Det er viktig å være klar over at den lange fornorskningstiden kan kaste lange skygger over mulighetene for å utvikle kvensk/norskfinsk identitet fremdeles, selv om fornorskningen av norske myndigheter ansees å være avsluttet for flere tiår siden. Vi kan også snakke om *opphepning av konsekvenser av fornorskningen*. Denne opphepningen av konsekvenser av fornorskningen viser seg ikke bare i

følelser av tap, sorg, frustrasjon og andre vanskelige følelser hos kvener/norskfinner selv, men i holdninger i samfunnet rundt overfor gruppen. For eksempel viser kumulasjon av konsekvenser av fornorskningen seg i den «selvfølgelige» manglende kunnskapen eller til og med manglende *interessen* fra majoritetssamfunnet overfor kvener/norskfinner og andre nasjonale minoriteter i Norge (Kvittingen, 2015; Midtbøen & Lidén, 2016). Dermed kan dagens unge etterkommere av personer som har vært utsatt for fornorskningen bli ufrivillige bærere av «generasjonsbyrden» knyttet til kumulativ diskriminering og følelser av håpløs kamp. Kampen gjelder sentrale kulturbevarende og kulturutviklende tiltak som for eksempel språkopplæring, driftsvilkår for organisasjoner og vern av kulturminner (Lanes, 2023; Vaara, 2021). Dankertsen (2014) snakker i samisk kontekst i tråd med dette om «det nødvendige, men gjerne totalt usynlige ekstraarbeidet» som det å tilhøre en minoritetsgruppe medfører (Dankertsen, 2014, s. 54). Slik Midtbøen og Lidén (2016) påpeker, kan kumulativ diskriminering forårsake at den som er utsatt for den kjenner på den her beskrevne minoritetsbelastningen på en måte som andre ikke har forutsetning til å forstå. Vi fortolker slike konsekvenser av fornorskningen som en samfunnmessig motvind mot kvener/norskfinners lovfestede rett til å utvikle sin kulturelle og språklige identitet.

Ut fra deltagerens utsagn kan det tenkes at dagens unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn går med en ikke ubetydelig grad av indre følelsemessige spenninger knyttet til sin kvenske/norskfinske identitet, enten det er bevisst eller ubevisst. Disse følelsemessige spenningene kan skyldes både nedarvede, forkroppsliggjorte konsekvenser av diskriminerings erfaringer deres forfedre kan ha hatt, og konsekvensene av disse erfaringene i dag innad i familiene og hos den enkelte (Csordas, 1999; Dankertsen, 2014; Huss, 2022; Lehrner & Yehuda, 2018). Fra helseforskning kjenner vi til mekanismer som for eksempel langvarig stressbelastning som kan knyttes til diskriminerings erfaringer. Slike belastninger gir seg ulike uttrykk i enkeltmenneskers helse, og er kjent fra befolkningsgrupper som har vært utsatt for ulike typer undertrykking som for eksempel fornorskning (Hansen, 2015). Vi mener derfor at *forkroppsliggjorte konsekvenser av kumulativ diskriminering* kan være et godt begrep for å beskrive mange unge og voksne kvener/norskfinners opplevde utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet både på individnivå og gruppenivå. Konsekvenser av kumulativ diskriminering har betydning for folkehelse. Fordi assimilasjonen har vært så «vellykket» slik en deltager uttrykte det (s. 92), kan vi anta at det fins mørketall når det gjelder antall kvener/norskfinner som bærer på forkroppsliggjorte konsekvenser av kumulativ diskriminering. Mennesker som ikke vet at deres forfedre snakket noe annet enn norsk som sitt førstespråk, og som betrakter seg selv som utelukkende norske, vil aldri komme med i helsestatistikker i kategorien kvener/norskfinner, eller statistikk over

helsekonsekvenser av fornorskningen blant kvener/norskfinner. Slik forsvinner en del av helsekonsekvensene av fornorskningen i helsestatistikk for majoritetsbefolkningen. Det er derfor ikke tilstrekkelig med fokus på livsstilsrelaterte årsaker i arbeidet med folkehelse. Huss (2022) og Grenoble (2021) viser til internasjonal forskning som taler for en sammenheng mellom revitalisering av undertrykkede språk, velvære og motstandsdyktighet (resiliens) både på individ- og samfunnsnivå. Det kan altså være vel så viktig å ha rett til å være seg selv og å ta vare på og utvikle sin kulturelle egenart, som det er å spise riktig og mosjonere. Det kan være grunn til å spørre seg hvor mye uhelse registrert i majoritetsbefolkningen som kan knyttes til fornorskning? Kvener/norskfinner er den største nasjonale minoriteten, og er i dag bosatt i hele Norge. I tillegg har vi urfolket samene og andre nasjonale minoriteter med tilsvarende fornorskningshistorie og forkroppsliggjorte, potensielt belastende erfaringer med fortielse og skam, eller uvitenhet om egen bakgrunn og familiehistorie (Dankertsen, 2014). Dette kan samlet sett utgjøre betraktelige mørketall når det gjelder helsekonsekvenser av fornorskningen. Vi mener derfor at fornorskningens konsekvenser ikke bare er et minoritetsanliggende, men også kan hevdes å representere helseutfordringer i majoritetsbefolkningen.

Motvind i tilsynelatende medvind? Rettigheter og realiteter

Kvener/norskfinner har idag visse lovfestede rettigheter til å utøve og utvikle sin kulturelle identitet og språk (Regjeringen, 2020; Språkloven, 2022). I praksis fins det likevel en rekke utfordringer, som kan representere motvind i tilsynelatende medvind. Kvener/norskfinner har sin historiske tilhørighet på Nordkalotten. Samfunnsutviklingen har imidlertid hatt like konsekvenser for kvener/norskfinner som for den øvrige befolkningen fra dette området i form av fraflytting til urbane strøk og flytting lengre sør i landet (Dankertsen, 2014). Det er etter vårt syn problematisk og udemokratisk at retten til språkopplæring er forbeholdt familier med kvensk/norskfinsk bakgrunn i fylkene Troms og Finnmark, all den tid kvener/norskfinner nå bor spredt over hele landet. Den største foreningen er for eksempel lokalisert i Oslo-området. Det er derfor et viktig spørsmål hvor effektivt lovverket egentlig er for å kunne oppnå i praksis det offisielle målet om å bevare det kvenske/norskfinske språket. Hva med de kvenene/norskfinnene som bor utenfor Troms og Finnmark og deres behov for kontakt med røtter og kulturelle uttrykk på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet? Ved en slik begrensning i opplæringsretten risikerer myndighetene å opprettholde diskrimineringen av kvener/norskfinner og legge hindringer i veien for revitalisering av kvensk/norskfinsk kulturell identitet. Vi ser slike strukturelle ordninger som viktige utfordringer på systemnivå på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet. Huss (2022) understreker

i tråd med våre analyser at revitaliseringsarbeidet for et minoritetsspråk og en minoritetskultur ikke kan overlates til minoriteten alene. Majoritetssamfunnet må være med hvis slikt revitaliseringsarbeid skal lykkes (Huss, 2022).

Et annet eksempel på en viktig utfordring på strukturelt nivå mener vi er mangel på informasjon om retten til kvensk og finsk språkopplæring i Troms og Finnmark. Nygaard og Bro (2015) undersøkte mulige årsaker til det synkende elevtallet i kvensk/finsk som andrespråk og slo fast at en av de viktigste årsakene til det synkende elevtallet i faget var manglende informasjon om opplæringsretten i faget fra skolene og kommunene sin side (Nygaard & Bro, 2015). Konsekvensene av Nygaard og Bros konklusjon burde være offentlige tiltak som sørget for at informasjonen ble gjort lett tilgjengelig. Vi har i 2023 gjort et søk på nettsidene til kommunene i Troms og Finnmark for å se hvordan situasjonen er for tiden. Ingen av kommunene delte informasjon om opplæringsretten på startsiden, men søket på «kvensk eller finsk som andrespråk» ga relevante treff på 4 av 39 kommuner. To kommuner i tillegg til disse fire delte informasjon om opplæringsretten og –tilbudet de hadde når du først hadde søkt med søkeord på kommunens side. Kommunenes informasjon om opplæringsretten og opplæringstilbudet har dermed ikke blitt nevneverdig bedre siden NORUT-rapporten (Nygaard & Bro, 2015). Du må være godt informert for å finne frem til informasjonen om opplæringen. De som ikke er det, men som kunne vært interessert i opplæringen, får ikke vite om muligheten med mindre de vet hvor og hva de skal søke etter. Dette var altså situasjonen i 2023, til tross for at en fornyet språklav som forplikter statlige og kommunale institusjoner til å verne og fremme de nasjonale minoritetsspråkene trådte i kraft 1.1.2022 (Språklaven, 2022). Denne usynliggjøringen av retten til språkopplæring kan fortolkes som fornorskningens lange skygger, og vil kunne resultere i nye diskriminerings erfaringer knyttet til språktap.

«Den kvenske våren»: opplevelser av medvind

Deltagerne i vår undersøkelse forteller som vi har sett om en rekke mulige utfordringer som kan representere motvind på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet. Glede og stolthet over å ha en flerkulturell tilhørighet kan representere en kraft og en medvind på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet. Vi har i de siste årene sett en økt oppmerksomhet rundt kvener/norskfinner i nasjonale medier. Det har vært mulig å lese om kvener/norskfinner på NRKs hovedportal ikke bare i forbindelse med kvenfolkets dag, men også nå og da ellers i løpet av året. Nyttårstale på kvensk i allmennkringkasting i beste sendetid har blitt en årlig tradisjon (Norsk rikskringkasting, 2022). Unge kvenske kunstnere har vært synlige i flere sammenhenger også utenom de kvenske/norskfinske mediene (Jokiroikka, 2023;

Vaara, 2022). Unge kvener/norskfinners engasjement går dessuten over landegrensene i prosjektet Kolme (Lanes, 2023). Kvensk/norskfinsk teater har blitt etablert, og har markert seg ikke bare i nord, men også i Oslo med forestillingen *Näkymätön kansa* (Kvääniteatteri, n.d.). I tillegg spres kvensk/norskfinsk scenekunst utenfor de kvenske/norskfinske historiske hjemmeområder gjennom barneforestillinger som *Merenneidon helmet* (Berg, 2020) og *Nordens krokodille*. Den sistnevnte er også en del av Den kulturelle skolesekken (Den kulturelle skolesekken, 2023).

Idéen om en kulturelt og språklig enhetlig nasjonalstat er relativt ny, sammenlignet med den flerkulturelle virkeligheten befolkningen i Nordkalotten har levd i i uminnelige tider. Derfor ser vi Dankertsen og kollegers (2021) utsagn om at individer kan eksistere i et interkulturelt kontinuum heller enn at de representerer avgrensede etniske og kulturelle grupper som beskrivende både for det førnasjonalistiske Norge og for dagens Norge. Den nye oppmerksomheten og synligheten til kvensk/norskfinsk kultur og identitet i de siste årene har blitt betegnet som «den kvenske våren». Denne nye oppmerksomheten og synligheten kan betraktes som en form for medvind. Slik medvind i ryggen kan avveie og motvirke utfordringene og motvinden deltagerne i vår undersøkelse har beskrevet på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet.

VEIEN VIDERE: FRA MOTVIND TIL MEDVIND

Undersøkelsen vi har presentert i dette kapitlet demonstrerer sentrale utfordringer på veien til en kvensk/norskfinsk identitet. Deltagerne beskrev en kulturarv i form av fornorskningserfaringer som hadde resultert i utfordringer som tap av språk og tap av et udefinerbart «noe» som flere knyttet til kulturell identitet, fortielse av deler av familiehistorien og det å plutselig skulle forholde seg til en flerkulturalitet de ofte var voksne før de visste om. Vi har argumentert for at det er fruktbart å analysere disse utfordringene knyttet til kumulativ diskriminering, at diskrimineringserfaringer kan hope seg opp og videreføres til nye generasjoner og samfunnsområder. Det er et viktig poeng at utfordringer på individnivå kan henge sammen med strukturelle utfordringer, som for eksempel kommunenes manglende informasjon om retten til språkopplæring viser. Mange med kvensk/norskfinsk bakgrunn bærer med seg en forkroppsliggjort arv med skam, fortielse og usynliggjøring av sin kvensk/norskfinske identitet, med de konsekvensene denne typen arv kan ha for helse og livskvalitet. Vi har likevel tro på at vinden kan snu fra motvind til medvind. Det kan også ligge menneskelige ressurser, ubrukt potensial eller det vi foreslår å kalle *kumulert livskraft* i den forkroppsliggjorte kulturarven, noe «den kvenske våren» kan fortolkes som et uttrykk for.

Vi mener at det trengs varige tiltak som anerkjenner at personer med kvensk/norskfinsk bakgrunn bor i hele Norge. Dette kan motvirke fortsatt fornorskning og kumulativ diskriminering i form av usynliggjøring og manglende tilrettelegging i dagens samfunn på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet. Ett tiltak kan være endring i opplæringsloven som gir rom for å utvikle kvensk/norskfinsk identitet via offentlig opplæring i kvensk eller finsk som andrespråk i hele Norge og ikke bare i Troms og Finnmark. Et annet tiltak kan være å utvikle kultursensitive offentlige tjenester i samarbeid med representanter for kvener/norskfinner. Identitetsstyrkende forskningsprosjekter i tett samarbeid med kvenske/norskfinske organisasjoner kan være et tredje tiltak. Vi har selv blitt tildelt forskningsmidler fra Stiftelsen Dam via prosjekteier Mental Helse Ungdom til prosjektet *Kasuta – å vokse opp*. Der skal vi sammen med medforskere fra Kvääninuoret/Kvenungdommen og Mental Helse Ungdom se på hva unge med kvensk/norskfinsk bakgrunn har behov for i møte med skole og offentlige og frivillighetsbaserte tilbud innen psykisk helse. Internasjonal forskning på revitalisering av språk og kultur viser at slike støttende og gjenopprettende statlige tiltak som vi her foreslår på sikt er samfunnsøkonomisk bærekraftige og lønnsomme (Grenoble, 2021; Huss, 2022).

REFERANSER

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023a). *Begreper og kunnskapsgrunnlag: Samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. Statistikk og analyse | Bufdir (bufdir.no).
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023b). *Møte med offentlige tjenester blant samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. Statistikk og analyse | Bufdir (bufdir.no).
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023c). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn*. <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/etnisitet-religion/diskriminering#section-122> (bufdir.no).
- Berg, A. M. R. (2020). Fryd og gammen på kvenskinspirert barneteater. *NRK Kvensk/NRK Kvääni*. <https://www.nrk.no/kvensk/fryd-og-gammen-pa-kvenskinspirert-barneteater-1.14858005>
- Cruikshank, J. (2006). *Do Glaciers Listen? Local Knowledge, Colonial Encounters, and Social Imagination*. UBC Press.
- Csordas, T. (1999). Embodiment and cultural phenomenology. I G. Weiss & H. Haber (red.), *Perspectives on embodiment: The intersections of nature and culture* (s. 143–162). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203905258-19/embodiment-cultural-phenomenology-body-embodiment>
- Dankertsen, A. (2014). *Samisk artikkelasjon: Melankoli, tap og forsoning i en (nord)norsk hverdag* [doktoravhandling], Fakultet for samfunnsvitenskap, Universitetet i Nordland (nå Nord Universitet). <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/226938/Dankertsen.pdf?sequence=5>

- Dankertsen, A., Pettersen, E. & Otterlei, J. (2021). "If we want to have a good future, we need to do something about it": Youth, security and imagined horizons in the intercultural Arctic Norway. *Acta Borealia*, 38(2), 150–169. <https://doi.org/10.1080/08003831.2021.1982547>
- Den kulturelle skolesekken. (2023). *Nordens krokodille*. (Teaterforestilling). <https://www.den-kulturelleskolesekken.no/utforsk-produksjoner-i-dks/?produksjon=2285>
- Den norske regjeringen. (2020). *Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/europaradets-rammekonvensjon/europaradets-rammekonvensjon/id2362518/>
- Den norske regjeringen. (2022). *Minoritetsspråkpakten*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/minoritetsspråkpakta/id86936/>
- Drexler, J. (2020). Health and Health-Related Correlates of Internalized Racism Among Racial/Ethnic Minorities: A Review of the Literature. *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*. <https://doi.org/10.1007/s40615-020-00726-6>
- Folkhälsomyndigheten Sverige. (2022). Personlig meddelelse. Møte mellom RKBU Nord og Folkhälsomyndigheten Sverige. UiT Norges arktiske universitet, 6.12.2022.
- Grenoble, L. A. (2021). Why revitalize? I J. Olko & J. Sallabank (red.), *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide*. Cambridge University Press.
- Halonen, M., Ihalainen, P. & Saarinen, T. (red.). (2015). *Language policies in Finland and Sweden: Interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Multilingual Matters.
- Hansen, K. L. (2015). Ethnic discrimination and health: The relationship between experienced ethnic discrimination and multiple health domains in Norway's rural Sami population. *International Journal of Circumpolar Health*, 74(25125). <https://doi.org/10.3402/ijch.v74.25125>
- Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288.
- Huss, L. (2022). *Språkforlostens konsekvenser: Om språk, kultur och välbefinnande* (rapport). Uppsala Universitet. <https://komisuuni.se/om-kommissionen/publicerat/>
- Hyltenstam, K. & Salö, L. (2022). *Språkideologi och det ofullbordade språkbytet: Den språkliga försvenskningen av det meänkielitalande området* (rapport). Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet. <https://komisuuni.se/om-kommissionen/publicerat/>
- Jenks, C. (2005). *Culture* (2. utg.). Routledge.
- Jernsletten, R. (1986). The Land Sales Act of 1902 as a Means of Norwegianization. *Acta Borealia*, 3(1).
- Jokiroikka (2023). *Vastavirthaan: Utstilling av et kunstverk i kvensk tradisjon og modernitet*. (Kunstutstilling). Deichmanske bibliotek Bjørvika. https://deichman.no/vi-tilbyr/utstillinger_e721ee86-62fb-41f2-9b56-936fe4033a7b
- Koivulehto, L. (3.4.2019). Temakveld med mye om samer og lite om kvener. *Ruijan Kaiku*. <https://www.ruijan-kaiku.no/temakveld-om-samer-og-kvener-men-ikke-om-kvener/>
- Kvittingen, I. (2015). Lærere og elever vil ikke lære mer om tatere og kvener. *Forskning.no*. <https://forskning.no/skole-og-utdanning-kultur-etnisitet/laerere-og-elever-vil-ikke-laere-mer-om-tatere-og-kvener/517618>
- Kvääniteatteri. (n.d.). *Teatteri. Sielu. Terva: Seenikynsti identiteettiluojana. [Teater. Sjæl. Tjære: Scenekunst som identitetsskaper.]* <https://kvaaniteatteri.no/>

- Lane, P. (2010). "We did what we thought was best for our children": A nexus analysis of language shift in a Kven community. *International Journal of the Sociology of Language*, 202, 63–78. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2010.014>
- Lanes, L. (2023a). Kvenfolket feirer dagen men i skolene, faller kvenskelevene fra. *NRK Kvensk / NRK Kvääni*. <https://www.nrk.no/kvensk/mange-hindringer-i-kvenskopplaeringen-forer-til-at-elever-faller-fra-1.16333993>
- Lanes, L. (2023b). – Jeg følte en god energi som var varm og viktig. *NRK Kvensk / NRK Kvääni*. <https://www.nrk.no/kvensk/filmen-om-prosjektet-kolme-er-ferdig-1.16283591>
- Lanes, L. & Vaara, T. (2022). De bor over hele landet: Få vet hvem de er. *NRK Kvensk / NRK Kvääni*. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/xl/den-ukjente-minoriteten_-hvem-er-kvenene_-1.15803621
- Lovdata. (2022). *Lov om språk (språkløva)*. Kommunal- og likestillingsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42?q=kvensk>
- Merleau-Ponty, M. (2012). *Phenomenology of Perception* (D. A. Landes, overs.). Routledge. (Først utgitt i 1945).
- Midtbøen, A. H. & Lidén, H. (2016). Kumulativ diskriminering. *Sosiologisk tidsskrift*, 24(1), s. 3–26. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2928-2016-01-01>
- Minde, H. (2003). Assimilation of the Sami: Implementation and Consequences 1. *Acta Borealia*, 20(2), 121–146. <https://doi.org/10.1080/08003830310002877>
- Niemi, E. (2017). Fornorskningspolitikken overfor samene og kvenene. I N. Brandal, C. A. Døving & I. T. Plesner (red.), *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Cappelen Damm Akademisk.
- Norges institusjon for menneskerettigheter. (2022). *Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge* (rapport). Publikasjonsnr. NIM-R-2022-006.
- Norsk rikskringkasting. (2022). *Kvensk nyttårstale*. (Fjernsynsprogram). <https://tv.nrk.no/serie/kvensk-nyttaarstale>
- Nygaard, V. & Bro, J. (2015). *Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk* (rapport nr. 14). Northern research institute (NORUT).
- Pietikäinen, S., Huss, L., Laihiala-Kankainen, S., Aikio-Puoskari, U. & Lane, P. (2010). Regulating Multilingualism in the North Calotte: The Case of Kven, Meänkieli and Sámi Languages. *Acta Borealia*, 27(1), 1–23. <http://doi.org/10.1080/08003831.2010.486923>
- Sannhets- og forsoningskommissjonen. (2023). Dokument 19 (2022–2023). *Sannhet og forsoning: Grunnlag for et oppgjør med fornorskningpolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* (rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommissjonen).
- Skjåvik, M. Ø. (2019). *Om hundrede år er allting glemt? En analyse av hvordan samer og kvener ble fremstilt i norske skolebøker i tiden etter fornorskningpolitikk (1963–2017)* [masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU, Institutt for historiske studier.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal.
- Osborne, E. & Sablonniere, R. (2014). Understanding My Culture Means Understanding Myself: The Function of Cultural Identity Clarity for Personal Identity Clarity and Personal Psychological Well-Being. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 44(4), 436. <https://doi.org/10.1111/jtsb.1206>

- Vaara, T. (2021). Anbefaler ikke at retten til kvenskapplæring skal gjelde hele landet. *NRK Kvensk / NRK Kvääni*. <https://www.nrk.no/kvensk/anbefaler-ikke-at-retten-til-kvenskopplaering-skal-gjelde-hele-landet-1.15634165>
- Vaara, T. (2022). Unge kvener tar over Nasjonalmuseet. *NRK Kvensk / NRK Kvääni*. <https://www.nrk.no/kvensk/unge-kvener-tar-over-nasjonalmuseet-1.16051292>
- Varanger museum. (n.d.). *Kvensk/norskfinsk historie*. <https://www.varangermuseum.no/fagomrader/kvener-norskfinner/>